

Turks laken

Grein, ook wel 'Turks laken' of 'Camelot' genaamd, maakte na 1630 in Leiden een enorme opgang. Ook in dit geval werd er geprofiteerd van de kennis die migranten meenamen uit de Zuidelijke Nederlanden, waar de stof al voor de val van Antwerpen (1585) werd geproduceerd. Onder de greinen was een grote diversiteit mogelijk. Het weefsel bestond uit garen van angorawol of uit een mix van dit garen met zijde, kamelenhaar of linnen. Zo gaf de menging van angoragaren met zijdedraden een luxueus weefsel voor vesten en mantels, terwijl van geitenwol met linnen relatief goedkoop waterdicht zeildoek kon worden geweven. Angorawol, tegenwoordig bekend als 'mohairwol' was afkomstig van langharige geiten die alleen voorkwamen in het Ottomaanse rijk rondom de stad Ankara, waar de naam 'Angora' naar verwees. Om het monopolie op deze grondstof veilig te stellen was het streng verboden om deze bijzondere angorageiten naar het buitenland te exporteren. Maar dankzij goede diplomatieke relaties tussen de Nederlandse Republiek en het huidige Turkije was Leiden verzekerd van een constante aanvoer van garen voor de greinproductie. Dit stevige, glanzende en dunne weefsel werd binnen korte tijd zo'n populair en kostbaar exportproduct dat in 1654 een zelfstandige Greinhal werd opgericht in een statig pand naast het Weeshuis. Het zou de laatste textielkeurhal zijn die in Leiden werd gesticht.

(Greinloodje met afbeelding van een man met tulband. Dergelijke 17^e-eeuwse loodjes werden na keuring in de Greinhal aan de Hooglandse Kerkgracht aan de stof bevestigd. Het was een bewijs dat de stof van angoragaren was geweven en van goede kwaliteit was. Museum De Lakenhal, Inv.nr. 1597.1)

Handelsrelaties

De textielgeschiedenis van Leiden is internationaal bekend. Op het hoogtepunt in de zeventiende eeuw werden 180 soorten stof in Leiden gemaakt die op de wereldmarkt werden verhandeld. Grein was na laken de populairste stof die in vroegmodern Leiden werd geweven, tussen 1654-1710 was de productie zelfs groter dan die van laken. Zo werden in 1656, het jaar dat voor de stofkeuringen de Greinhal aan de Hooglandsekerkgracht werd opgericht, ruim 67 duizend greinen geproduceerd ter waarde van 9 miljoen terwijl de lakenproductie dat jaar 6.5 miljoen gulden bedroeg. Grein werd gemaakt van garens van angorawol van geiten uit Ankara in Centraal Anatolië. Nadat de garens waren gesponnen werden ze via kooplieden van Hollandse handelshuizen in Smyrna, het huidige Izmir, naar Amsterdam en vervolgens Leiden getransporteerd. Na in Leiden te zijn geweven en

geverfd werd het eindproduct geëxporteerd naar Zuid-Europa, Afrika en Azië. Grein was ook bijzonder populair in China en Japan.

(Greinstalen van de firma J. en A. Le Poole te Leiden. Op de papieren omslag staat links de Romeinse god Mercurius, herkenbaar aan zijn gevleugelde hoed en staf, en rechts de Romeinse godin Minerva, herkenbaar aan haar wapenuitrusting. Ook is het stadswapen van Leiden afgebeeld met rondom de tekst "LEYDE EN HOLLANDE". Museum De Lakenhal, Inv.nr. 4693.11)

Hoge kwaliteit

Grein was hoog gewaardeerd om zijn fijnheid, dichtheid, lichtheid, stevigheid en bijzondere glans die op zijde leek. Behalve als stof voor deftige lichte bovenkleding waren greinen geliefd als meubelstof en wandbespanning bij de elite in binnen- en buitenland. Kleding gemaakt van grein was koel bij hoge temperaturen maar verwarmende als het kouder werd.

Er waren verschillende typen grein. Doorgaans werd de ketting gemaakt van getwijnde angorawol maar voor de inslag kon andere typen garens worden toegepast, zoals zijde, katoen of kamelenhaar. Deze verscheidenheid binnen de stoffengroep spreekt uit namen als 'polemiet' en 'camelot'. Om glans te krijgen werd de stof gekalanderd of samengeperst met behulp van een verhitte ijzeren cilinders of walsen. Zo werden de vezels samengedrukt waardoor glans en compactheid ontstond. In de 17^e en 18^e eeuw telde Leiden verschillende kalandermolens voor dit mechanische proces.

(Staal van een grove greinsoort uit 1656 waaraan een verfloed geslagen is van de Leidse verver David du Toidt. useum De Lakenhal, Inv.nr. 1690)

Unieke stalencollectie

Dankzij de bijzondere stalencollectie van Museum De Lakenhal weten we hoe greinen stoffen er in de zeventiende- en achttiende eeuw uitzagen. Dit is bijzonder want zelfs in Turkije waar de stof nog altijd wordt gemaakt zijn geen stofstalen uit deze periode bekend.

(Greinstalen van de firma J. en A. Le Poole te Leiden. Op de papieren omslag staat links de Romeinse god Mercurius, herkenbaar aan zijn gevleugelde hoed en staf, en rechts de Romeinse godin Minerva, herkenbaar aan haar wapenuitrusting. Ook is het stadswapen van Leiden afgebeeld met rondom de tekst "LEYDE EN HOLLANDE". Museum De Lakenhal, Inv.nr. 4693.11)

(Portefeuille met greinstalen uit Leiden. Het binnenwerk bestaat uit tien bladen met 69 genummerde greinstalen. Museum De Lakenhal, Inv.nr. 4693.9)

Het betreft een set van vijf stalen uit 1656 (inv.nrs. 1686-1690) die is aangelegd wegens een geschil tussen ververs en de Greinhal over de tijdsduur, (variërend van 15 tot 32 uur) van zwartverven van grein, overgedragen in 1917 door het Leids gemeentearchief. Uit de 18^e en 19^e eeuw heeft het museum een bijzondere collectie losse stalen (inv.nrs. 4694.1-26) en vier stalenboeken (inv.nrs. 4693.1-4, totaal 1052 pagina's) uit de 18^e en 19^e eeuw van de Leidse firma Le Poole. In Museum De Lakenhal zijn verschillende van deze stalen tentoongesteld. Ook zijn de 17de-eeuwse stempels waarmee de loden aan de greinen werden bevestigd in de Stempelkamer van het museum te zien.

Jori Zijlmans, conservator Museum De Lakenhal